

НЕВІДВОРОТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

УДК 340.018:343.533.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-15.06>

ОЛЕКСАНДР МАКСИМЮК

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії права та прав людини

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

o.maximyuk@chnu.edu.ua

Анотація. Предметом наукової статті є питання дослідження невідворотності юридичної відповідальності за порушення авторських прав. Ця проблема розглядається через з'ясування особливостей настання адміністративної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, особливо у сучасному діджиталізованому суспільстві. Встановлено, що найпоширенішими у застосуванні до порушників авторського права є заходи цивільно-правової відповідальності, які використовуються у разі порушення майнових та немайнових прав автора. Адміністративна відповідальність за порушення авторських прав настає у випадках, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення. У разі значних порушень авторських прав може наставати кримінальна відповідальність. Вона застосовується тоді, коли дії правопорушника призвели до істотних матеріальних втрат або мали систематичний характер.

Створення ефективного механізму охорони прав інтелектуальної власності та забезпечення неминучості правової відповідальності за порушення авторських прав є важливим елементом на шляху євроінтеграції. Прикладом цього є те, що

країни ЄС вміло забезпечують належне застосування санкцій і правових засобів захисту, які є ефективними, пропорційними та превентивними, а також передбачають відшкодування шкоди, застосування судової заборони та, за необхідності, конфіскацію матеріалів, що порушують авторські права. У статті наголошується про створення ІР суду як євроінтеграційного зобов'язання України, діяльність якого стане важливою як для ефективного захисту порушених авторських прав, так і підвищення якості судових рішень у ІР справах.

Ключові слова: принцип невідворотності, юридична відповідальність, авторські права, механізм захисту прав, ІРсуд.

THE INEVITABILITY OF LEGAL LIABILITY FOR COPYRIGHT INFRINGEMENT

UDC 340.018:343.533.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2025-15.06>

OLEKSANDR MAKSYMUK

Candidate of Legal Sciences,

Associate Professor at the Department of Theory of Law and Human Rights

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

o.maximyuk@chnu.edu.ua

Abstract. The subject of this scientific article is the study of the inevitability of legal liability for copyright infringement. This issue is examined through an analysis of the specifics of administrative, civil, and criminal liability for violations of intellectual property rights, particularly in current digitalized society. It is established that civil liability measures are the most commonly applied to copyright infringers, as they are used in cases of violations of both the author's property and non-property rights. Administrative liability for copyright infringement arises in cases provided for by the Code of Ukraine on Administrative Offenses. In the event of significant copyright violations, criminal liability may be imposed; it applies when the offender's actions have resulted in substantial material damage or have been systematic in nature.

The establishment of an effective mechanism for the protection of intellectual property rights and the assurance of the inevitability of legal liability for copyright infringement constitute an important element on Ukraine's path toward European integration. An example of this is the practice of EU countries, which effectively ensure the proper application of sanctions and legal remedies that are effective, proportionate, and dissuasive, as well as provide for compensation for damages, the issuance of injunctions, and, where necessary, the confiscation of materials infringing copyright. The article emphasizes the establishment of a specialized Intellectual Property Court as one of Ukraine's European integration commitments, whose operation will be crucial for the effective protection of infringed copyright, the imposition of legal liability on intellectual property offenders, and the improvement of the quality of judicial decisions in IP cases.

Key words: the principle of inevitability, legal liability, copyright, rights protection mechanism, IP Court.

Постановка проблеми. Визначальною передумовою сучасного процесу поступального розвитку цивілізованого суспільства є забезпечення вільної й ефективної реалізації людиною своїх прав і свобод, зокрема права на творчу діяльність, результати якої перебувають під державною охороною. Реалізація зазначеного забезпечується шляхом надання суб'єктам правовідносин належного рівня свободи у здійсненні належних їм прав, а також через надання державної підтримки з боку компетентних органів публічної влади. У цьому контексті демократична правова держава функціонує з метою сприяння особі в реалізації її прав та законних інтересів, а також забезпечення їх охорони і захисту у випадку порушення.

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства нерідко призводить до чималих порушень авторських прав, що у свою чергу має наслідком репутаційні та фінансові збитки для авторів, втім, на жаль, не завжди призводить до серйозних правових наслідків для самих порушників авторських прав. Тому актуальним на сьогодні залишається питання невідворотності юридичної відповідальності за порушення авторських прав.

Метою статті є аналіз чинного законодавства щодо особливостей настання та уникнення юридичної відповідальності (адміністративної, цивільно-правової, кримінальної) за порушення авторських прав в епоху розвитку інформаційного суспільства.

Вивченням цієї проблематики займалися низка вчених, які досліджували питання невідворотності юридичної відповідальності як в цілому: В. Гришук, А. Козловський, М. Костицький, В. Маляренко, М. Никифорак, Н. Оніщенко та ін., так і дослідженням невідворотності відповідальності у галузевих юридичних науках, зокрема В. Колпаков, Д. Лук'янець (адміністративне право); М. Мельник, В. Навроцький, А. Степанюк, П. Фріс, М. Хавронюк (кримінальне та кримінально-виконавче право); О. Підпригора, Р. Стефанчук, В. Тімашов, Є. Харитонов, О. Харитонova та ін. (цивільне право, зокрема авторське право).

Відповідно до ч. 2 ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» «порушеннями особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав є, зокрема:

1) плагіат – це опублікування твору або його частини у незмінному або видозміненому вигляді, включаючи опублікування перекладу іншомовного твору або його частини, під іменем особи, яка не є автором цього твору;

2) використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, якщо такі дії не підпадають під передбачені цим Законом випадки вільного використання об'єктів авторського права або об'єктів суміжних прав, без дозволу суб'єкта таких прав, у тому числі:

– піратство у сфері авторського права і суміжних прав – відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження піратських примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне використання програм організації мовлення, камкординг, а також Інтернет-піратство, тобто незаконне використання об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав із застосуванням мережі Інтернет;

– ввезення на митну територію України без дозволу суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, записів передач організації мовлення;

– камкординг – фіксування аудіовізуального твору під час публічного демонстрування аудіовізуального твору в кінотеатрах, інших кінотовидавчих закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, у якому відбувається таке публічне демонстрування, для будь-яких цілей без

дозволу суб'єктів авторського права або суб'єктів суміжних прав, об'єкти яких складають аудіо-візуальний твір;

– використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, якщо такі дії не підпадають під передбачені цим Законом випадки вільного використання об'єктів авторського права або об'єктів суміжних прав, з дозволу суб'єкта таких прав, але з порушенням умов, на яких такий дозвіл було надано (перевищення передбаченого договором тиражу, використання об'єкта способом, не передбаченим договором, порушення умов публічної ліцензії тощо);

– зловживання посадовими особами організації колективного управління службовим становищем, що призвело до невиконання або неналежних розподілу і виплати винагороди суб'єкту авторського права або суб'єкту суміжних прав;

– будь-які дії з недозволеного обходу технологічного засобу захисту об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, у тому числі кардшейрінг, а також виготовлення, реклама, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;

– кардшейрінг – це забезпечення у будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми організації мовлення, доступ до якої обмежено суб'єктом авторського права або суб'єктом суміжних прав шляхом застосування технологічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо) або в інший спосіб, в обхід таких форм захисту, внаслідок чого така програма організації мовлення може бути прийнята публікою;

– підроблення, зміна чи вилучення інформації про управління правами (інформації, що ідентифікує об'єкт авторського права або об'єкт суміжних прав і автора чи іншу особу, яка має на цей об'єкт авторське право та/або суміжні права, або інформації про умови використання об'єкта авторського права та/або об'єкта суміжних прав, або будь-які цифри чи коди, у яких представлена така інформація, коли будь-який із цих елементів інформації прикладений до копії об'єкта авторського права та/або об'єкта суміжних прав або вміщений у нього чи з'являється у зв'язку з його повідомленням до загального відома), зокрема в електронній (цифровій) формі, без дозволу відповідного суб'єкта авторського права або суб'єкта суміжних прав;

– імпорт, розповсюдження примірників об'єктів авторського права та/або об'єктів суміжних прав, з яких без дозволу суб'єктів майнових прав на ці об'єкти вилучено чи у яких змінено інформацію про управління правами, зокрема в електронній (цифровій) формі;

– управління веб-сайтом, який шляхом індексації метаданих твору або об'єкта суміжних прав та наданням пошукової системи, дозволяє користувачам цього веб-сайту знаходити та поширювати твір або об'єкт суміжних прав у межах однорангової мережі без дотримання майнових прав суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав» [1].

Згідно з нормами чинного законодавства України, за порушення авторських прав встановлюється адміністративна, цивільно-правова та кримінальна відповідальність. Найпоширенішим способом врегулювання спорів, пов'язаних із реалізацією авторських прав на твір, є застосування заходів цивільно-правового характеру. Визначальною ознакою цивільного правопорушення є заподіяння шкоди майновим і особистим немайновим правовідносинам суб'єктів права внаслідок протиправної та суспільно небезпечної поведінки. Метою цивільно-правової відповідальності більше є не притягнення до відповідальності за порушення правопорядку, а компенсація завданих збитків. До характерних рис такої відповідальності належать її майновий та компенсаційний характер, а також можливість відшкодування моральної шкоди.

Стаття 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює адміністративну відповідальність за «незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняються законом у виді накладення штрафу від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для її виготовлення. Є ще низка статей КУпАП, які встановлюють адміністративну відповідальність за порушення авторських прав» [2].

Стосовно кримінальної відповідальності за порушення авторських прав, то санкція ч. 1 ст. 176 Кримінального кодексу України передбачає «штраф від трьохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до двох років, або позбавлення волі на той

самий строк за незаконне відтворення, використання та розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, інших творів, а так само незаконне відтворення, використання та розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі. Згідно ч. 2 цієї ж статті ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. А дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого» [3].

Нещодавно представники правничої спільноти обговорювали виклики та перспективи діяльності ІР суду, який не встиг ще запрацювати під час діяльності попереднього складу ВККСУ. На думку очільниці ІР офісу Олени Орлюк, без ефективного судового захисту ми не можемо говорити про нарощування інноваційних активностей та зростання інвестиційних надходжень: «ІР офіс займає проактивну позицію щодо підвищення рівня ефективності захисту прав інтелектуальної власності, розбудови системи захисту прав. На базі ІР офісу працює Апеляційна палата, ми також маємо Центр медіації та посередництва. Проте без ефективного судового захисту ми однозначно не можемо говорити про нарощування інноваційних активностей, а також зростання інвестиційних надходжень» [4].

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Роман Сабодаш зазначив, що питання ІР суду є не лише зобов'язанням Комісії, а й зобов'язанням держави перед Європейським Союзом, також на думку Р. Сабодаша, є низка практичних питань, які потребують вирішення для запуску спеціалізованого суду [4].

Зрозуміло, що спори із питань інтелектуальної власності розглядаються на сьогодні як загальними, так і господарськими судами. На думку багатьох представників правничої спільноти, відсутність спеціалізованого суду, який би займався питаннями інтелектуальної власності, є гальмівним чинником для розвитку самої держави у плані її майбутніх інвестицій, які можна було б ефективно захистити. За твердженням Т. Огнев'юк (заступниці Голови Комітету АПУ з інтелектуальної власності, партнерки практики вирішення спорів AMBASSADORS), статистичні дані за 2018-2024 роки щодо результатів розгляду кримінальних проваджень, які стосувалися порушення прав інтелектуальної власності вказують, що за останні роки була незначна кількість вироків у таких провадженнях, а багато проваджень було закрито з різних підстав. «Ця статистика говорить про те, що держава в принципі не приділяє належну увагу розслідуванню цих кримінальних правопорушень, а кримінальне правосуддя у сфері інтелектуальної власності не працює», – наголошує Тетяна Огнев'юк [4].

Тому створення та функціонування ІР суду, який розглядатиме справи про порушення авторських прав, в цілому захисту прав у сфері інтелектуальної власності (господарські, цивільні, адміністративні, кримінальні провадження), призведе до одного із ефективних засобів судового захисту порушених авторських прав та підвищення якості судових рішень у майбутніх ІР справах.

«Ще одним важливим напрямом розвитку вітчизняного законодавства в галузі інтелектуальної власності, зокрема авторського права та практики його застосування, на думку В. Тімашова, має бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі посилення відповідальності за порушення виключних прав на об'єкти авторського права. Проте вирішувати цю проблему необхідно в комплексі, оскільки потрібно не лише посилити відповідальність, але й розробити ефективний механізм притягнення до неї, зокрема спростити процедури, які дають змогу довести порушення в цій галузі. Вчений резюмує, що ефективність захисту авторського права залежить від наявності відповідного державного механізму попередження та припинення правопорушень, а також спрощення процедури доведення порушення в сфері авторського права, притягнення порушника до відповідальності» [5, с. 41-42].

Отже, формування дієвої системи захисту авторських прав та невідворотність юридичної відповідальності за їх порушення є вагомим чинником у процесі європейської інтеграції. Її результативність проявляється, зокрема, в оновленні законодавчих норм відповідно до сучасного інформаційного суспільства. Одним із ключових нормативно-правових документів Європейського Союзу у сфері охорони авторського права є Директива 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року (InfoSoc) [6]. Відповідно до її положень, держави-члени зобов'язані встановити дієві санкції та механізми правового захисту у разі порушення передбачених Директивою прав і обов'язків. Для того, щоб забезпечити невідворотність юридичної відповідальності за порушення авторських прав, необхідно перш за все, щоб санкції для порушників не були формальністю, а реально були застосовані. А сам механізм захисту передбачав би для власника авторських прав отримати компенсацію за спричинені збитки, домогтися припинення подальшого порушення авторського права, а також вимагати конфіскації матеріалів, що порушують авторське право. Мета санкцій – це запобігання майбутнім порушенням та їхня співмірність правопорушенню у сфері авторського права. І нарешті, держави-члени ЄС та Україна як майбутній її член зобов'язані вживати заходів для ефективного застосування санкцій за порушення авторських прав.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1 грудня 2022 р. № 2811-IX (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. IP суд в Україні: представники правової спільноти обговорили виклики та перспективи старту діяльності установи. URL: <https://nipo.gov.ua/ip-cud-v-ukraini-vyklyky-ta-perspektyvy/>
5. Тімашов В. Юридична відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 2. С. 38-42. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/02/8.pdf>
6. ДИРЕКТИВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ 2001/29/ЄС від 22 травня 2001 року про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text

REFERENCES

1. Pro avtorske pravo i sumizhni prava : Zakon Ukrainy vid 1 hrudnia 2022 r. № 2811-IX (zi zminamy i dopovnenniamy). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>
2. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. IP cud v Ukraini: predstavnyky pravovoi spilnoty obhovoryly vyklyky ta perspektyvy startu diialnosti ustanovy. Retrieved from: <https://nipo.gov.ua/ip-cud-v-ukraini-vyklyky-ta-perspektyvy/>
5. Timashov, V. (2016). Yurydychna vidpovidalnist za porushennia prav intelektualnoi vlasnosti. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. № 2. S. 38–42. Retrieved from: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/02/8.pdf>
6. DYREKTYVA YEVIROPEISKOHO PARLAMENTU I RADY 2001/29/IEs vid 22 travnia 2001 roku pro harmonizatsiiu okremykh aspektiv avtorskoho prava i sumizhnykh prav v informatsiinomu suspilstvi. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text

Дата першого надходження статті до видання: 18.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.12.2025